

GEOSITES <i>Heuvelrug Zuid</i>	Emminkhuizerberg en stuwwallen Veenendaal e.o.
Hotspots	Emminkhuizerberg; Fort aan de Buurtsteeg; Museum Veenendaal; De (Blauwe) Hel
Korte omschrijving	Door expanderend landijs gestroomlijnde geïsoleerde stuwwallen uit de voorlaatste ijstijd in het vroeger aaneengesloten moerasveengebied van de Gelderse Vallei. Het natuurgebied 'De (Blauwe) Hel' is daar een restant van. Veenendaal is op 2 kleinere heuvels ontstaan als veenkolonie. De omringende vallei met 3 fortificaties was onderdeel van de Grebbelinie. Geomorfologisch, cultuurhistorisch en ecologisch van belang.

LANDSCHAPSTYPE	ZAND landschap	VEEN landschap	RIVIER landschap	ZEEKLEI landschap
-----------------------	-------------------	-------------------	---------------------	----------------------

WAARDEN:	
Geo vormingsperiode	
geologisch	Gedrumlindiseerde (door expanderend landijs gestroomlijnde en mogelijk ook door het landijs verplaatste) geïsoleerde stuwwallen uit de voorlaatste ijstijd (Salien) in het vroegere moerasgebied van de Gelderse Vallei.
geomorfologisch	Sneeuwsmeltwaterdal uit de laatste ijstijd (Weichselien) midden op de heuvel, oost-west gericht.
hydrologisch	Historische ontwatering van veengebied vanaf 15 ^e eeuw; bij doorbraak van de rivierdijk bij Rhenen zeer kwetsbaar voor overstroming zoals bleek bij de watersnood in 1855.
Cultuur Historisch	
cultuur algemeen (architectuur, landinrichting e.a.)	Aan de noordkant van de Emminkhuizerberg lag vroeger de ridderhofstad Emmickhuizen, voor het eerst vermeld in 1309. De eerste bebouwing van Veenendaal ontstond op twee kleine geïsoleerde stuwwalheuvels Groot en Klein Veenloo die in de Middeleeuwen met bos waren begroeid. De Antwerpenaar Gillis van Schoonbeet kocht rond 1650 daar een veengebied waar hij enkele honderden Vlamingen te werk stelde. Op Klein Veenloo werd in 1655 de Oude Kerk ("nieuwe Veenkercke") gebouwd en werd markt gehouden. Zo ontstond Veenendaal als een brinkdorp op de heuvel met uitbreiding van lintbebouwing langs strookvormige percelen. In Veenendaal staan 2 stellingkorenmolens 'De Nieuwe Molen' en 'De Vriendschap'.
archeologisch	Het terrein waar de ridderhofstad heeft gestaan is Archeologisch Monument.
infrastructureel	Graven vanaf 1473 van de Griff (Bisschop Davidsgrift, Grebbe later valleikanaal) kanalen en smalle zijvaarten voor de ontsluiting en ontwatering van het veen en de afvoer van turf. De kanalen liepen in Veenendaal om en tussen de 2 kleine stuwwallen door. Door het dempen van historische watergangen in de twintigste eeuw is het brede stratenpatroon van Veenendaal ontstaan.
militair	3 aarden fortificaties van Grebbelinie, een steeds verder ontwikkelde verdedigingslinie van forten, dijkes, sluizen en betonnen kazematten (1745-1945).
immaterieel	
Natuur	
landschap	De Emminkhuizerberg steekt 15 meter uit boven de het vlakke afgegraven vroegere veengebied. Het is al eeuwen lang als akkerland in gebruik geweest. Veenendaal is ontstaan op 2 kleine geïsoleerde stuwwalheuvels.
ecosysteem	Natuurgebieden van Staatsbosbeheer De Hel en De blauwe Hel ten zuidoosten van Veenendaal, een moerasgebied met trilveen (met o.m. blauwe zegge en veenpluis en blauwgraslanden).
Betekenis	
wetenschappelijk	

educatief	Bezoekerscentrum Gebbelinie met gerestaureerd Fort aan de Buurtsteeg en Museum Veenendaal.
recreatief / toeristisch	TOP: bij bezoekerscentrum Fort aan de Buurtsteeg.
economisch	Historische veenkolonie vanaf circa 1550 voor de productie van turf als vervanging voor het schaars geworden hout; tabakskerverijen (sigaren); vanaf 17 ^e eeuw wolnijverheid en schapenhouderij op de tijdens de middeleeuwen ontboste Veluwe en Utrechtse Heuvelrug.
Niveau	
internationaal	
nationaal	Grebbeinie langs het Valleikanaal nationaal historisch van belang
regionaal / lokaal	Stuwwallen regionaal van belang.
Beheertype	
bescherming	Emminkhuizerberg: gebied van aardkundige waarde; terrein ridderhofstad: Archeologisch Monument; De (Blauwe) Hel: NNN; Rijksmonumenten o.a.: Grebbeinie, Oude Kerk Veenendaal, de 2 molens en complexen arbeiderswoningen.
duurzame ontwikkeling	Emminkhuizerberg: geen duurzame akkerbouw (maisakker).
bedreiging(en)	In het verleden is de Emminkhuizerberg deels doorgraven voor de aanleg van de spoorlijn Utrecht-Arnhem en gebruikt voor zandwinning voor de aanleg van de Rijksweg A12; de 2 kleinere stuwallen van Veenendaal zijn door verstedelijking deels vergraven.

Achtergrondinformatie o.m.:

- Beschrijvingen Aardkundige Waarden en Aardkundige Monumenten, provincie Utrecht
- Provinciale gebiedsbeschrijving Aardkundige Waarde Emminkhuizerberg
- Veenvorming, Dr. J. Visscher, 1949
- Geopad 92: De stuwalletjes van Veenendaal
- Beschrijving De hel en De Blauwe Hel, Staatsbosbeheer:
- Tastbare Tijd, Cultuurhistorische Atlas van de provincie Utrecht, e.a., Roland Blijdenstijn
- Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
- Grebbeinie.nl
- IVN Veenendaal-Rhenen
- Landschap Erfgoed Utrecht
- Gemeentearchief Veenendaal
- Museum Veenendaal